

(AUTO)BIOGRAFICZNE NARRACJE TRANSMEDIALNE TWÓRCÓW ROCKOWYCH

Jakub Kosek

WE Wydawnictwo
Edukacyjne

(AUTO)BIOGRAFICZNE

NARRACJE TRANSMEDIALNE

TWÓRCÓW ROCKOWYCH

(AUTO)BIOGRAFICZNE NARRACJE TRANSMEDIALNE TWÓRCÓW ROCKOWYCH

Jakub Kosek

Kraków 2019

 **Wydawnictwo
Edukacyjne**

SERIA KULTURA I SPOŁECZEŃSTWO

**Książka dofinansowana przez Uniwersytet Pedagogiczny
im. Komisji Edukacji Narodowej w Krakowie**

Redaktor merytoryczny serii:

prof. zw. dr hab. Agnieszka Ogonowska

Recenzenci:

prof. dr hab. Wojciech Józef Burszta (Instytut Kulturoznawstwa SWPS
Uniwersytet Humanistycznospołeczny)

dr hab. Paweł Tański (Zakład Antropologii Literatury i Edukacji Polonistycznej
Instytut Literatury Polskiej Uniwersytet Mikołaja Kopernika w Toruniu)

Redakcja: Iwona Dudzińska

Korekta: Patrycja Jakubik, Maria Kasza

© Copyright by Wydawnictwo Edukacyjne, Kraków 2021

© Copyright by Uniwersytet Pedagogiczny im. Komisji Edukacji Narodowej
w Krakowie

© Copyright by Jakub Kosek

ISBN 978-83-65669-81-0

Okładka, skład i przygotowanie do druku: Dariusz Piskulak

Projekt typograficzny: Mateusz Nizianty

Wydawnictwo Edukacyjne

Kraków, ul. Wielkotyrnowska 35

www.we.pl / handel@we.pl / 12 638 00 50

Spis treści

Wprowadzenie	7
1 O (auto)biograficznych narracjach transmedialnych na przykładzie twórców anglosaskich	15
1.1 Wybrane aspekty badań narracji (auto)biograficznych	17
1.2 <i>Jestem wariatem od urodzenia!</i> John Ozzy Osbourne	25
1.3. Głos prekursora heavymetalowego brzmienia. Tony Iommi	45
1.4. <i>Skazany na rocka</i> . Ian Lemmy Kilmister	57
1.5. Alternatywny scenariusz biografii. <i>Ciągle żywy</i> Jason Becker	70
2 W kręgu tekstów interlokucyjnych polskich muzyków rockowych	83
2.1 Narracje (auto)biograficzne jako zagadnienie <i>Metal Music Studies</i>	83
2.2 <i>Jezus z Bochni</i> – Marek Piekarczyk	85
2.3 Wolnościowe <i>Zwierzzenia Kontestatora</i> a teksty utworów grupy TSA	100
2.4 <i>Nie jestem papieżem, czyli Spowiedź heretyka</i> Adama Nergala Darskiego	110
3 W uniwersum rockowych (auto)biograficznych opowieści transmedialnych	125
3.1 Gatunek – słowo – ikonografia – <i>music videos</i>	126
3.2 Biografia – występy telewizyjne i filmowe – <i>rockumentary</i>	161
3.3 <i>Fan art</i> w perspektywie transmedialności rocka	166
3.4 Twórca rockowy w teatrze codzienności	176
Zakończenie	181
Nota bibliograficzna	185
Bibliografia	187
Filmografia	197
Netografia	199

Wprowadzenie

Ekлекtyczny charakter kultury rockowej wymaga podejmowania analiz o charakterze interdyscyplinarnym. Rock jako złożone, wieloaspektowe zjawisko kulturowe podlegać może różnym opracowaniom prowadzonym przy użyciu narzędzi badawczych z różnorodnych dyscyplin naukowych, takich jak m.in. socjologia, antropologia, kulturoznawstwo, medioznawstwo, językoznawstwo czy literaturoznawstwo. Stan badań dotyczących rocka na gruncie polskim jest jeszcze stosunkowo słabo zaawansowany, jednak w ciągu kilku ubiegłych lat zauważyć można w tej dziedzinie wyraźną tendencję wzrostową.

Kultura rockowa przestała już być traktowana przede wszystkim jako platforma badań socjologicznych. Głównym reprezentantem takiego podejścia był ceniony socjolog Jerzy Wertenstein-Żuławski, autor rozmaitych tekstów prasowych, a także prac *To tylko rock and roll*¹ oraz *Między nadzieją a rozpaczą*². Rock w kontekście przeobrażeń kulturowych końca ubiegłego wieku analizowała natomiast Beata Hoffmann³. Autorka podjęła w swojej pracy kilka istotnych kwestii, m.in. korespondencji rocka z innymi dziedzinami sztuki – filmem, teatrem czy twórczością plastyczną, jak również zwróciła uwagę na strukturę i przebieg koncertu. Wartościowe informacje dotyczące kultury rockowej odnajdziemy także w rozprawie Wojciecha Siwaka. Autor *Estetyki rocka* nie tylko wskazuje na tradycje i inspiracje dwudziestowiecznej muzyki popularnej, ale również dokonuje interesujących analiz tekstów utworów wybranych reprezentantów polskiej sceny muzycznej, akcentuje kategorię ekspresji twórców oraz odbiorców muzyki rockowej, a także opisuje proces jej produkcji⁴.

Od wydania wspomnianej publikacji minęły już ponad dwie dekady, w trakcie których nastąpiły liczne przemiany w kulturze rocka, powstało także wiele nowych, interesujących tekstów, które wymagają pogłębionych analiz, m.in. poprowadzonych z punktu widzenia estetyki, kulturoznawstwa czy literaturoznawstwa. W 2001 roku ukazał się zbiór esejów Andrzeja Dorobka zawierający refleksje autora na temat wybranych, sztandarowych postaci rocka

¹ J. Wertenstein-Żuławski, *To tylko rock and roll*, Warszawa 1990.

² Tenże, *Między nadzieją a rozpaczą*, Warszawa 1993.

³ B. Hoffmann, *Rock a przemiany kulturowe końca XX wieku*, Warszawa 2001.

⁴ W. Siwak, *Estetyka Rocka*, Warszawa 1993.

oraz problemów osadzonych w rozmaitych kontekstach związanych z tym zjawiskiem. Dwa lata później wydana została antologia pod redakcją Wojciecha Burszty oraz Marcina Rychlewskiego, zatytułowana *A po co nam rock? Między duszą a ciałem*, w której znalazły się teksty podejmujące zagadnienia związane z kulturą rockową z rozmaitych perspektyw, m.in. kulturoznawczej, antropologicznej czy muzykologicznej⁵. Marcin Rychlewski jest również autorem pracy *Rewolucja rocka. Semiotyczne wymiary elektrycznej ekstazy*, w której analizuje zjawisko, jakim jest rock, korzystając z narzędzi badawczych semiotyki. Badacz charakteryzuje także nośniki oraz kładzie nacisk na zagadnienia stylizacji, intertekstualności oraz ideologii⁶. Warto wspomnieć również dwie prace związane z problematyką rockową autorstwa Jacka Kurka – *Rock i romantyzm. Notatki o muzyce i wyobraźni*⁷ oraz *Rock i tożsamość. Notatki o muzyce i wartościach*⁸. Badacz w przystępny sposób podejmuje rozważania nad elementami kultury rockowej w kontekście m.in. historii, romantyzmu, sztuk plastycznych oraz aksjologii.

Dzieje polskiego rocka charakteryzuje natomiast Anna Idzikowska-Czubaj w publikacji *Rock w PRL-u. O paradoksie współistnienia*⁹. Autorka koncentruje się na warunkach, w których owa kultura powstawała oraz w jaki sposób na tle historycznych wydarzeń się przeobrażała. Muzyką popularną – w tym także rockową – zajął się również w ostatnich latach Marek Jeziński. W pracy *Muzyka popularna jako wehikuł ideologiczny* autor dokonuje analiz wybranych tekstów utworów, postaw artystycznych, ikonografii okładek płytowych czy wideoklipów muzycznych w kontekście zagadnień związanych z ideologią, akcentuje także kwestię seksualizacji przekazu¹⁰. Wspomniany wyżej badacz jest również autorem interesującej książki pt. *Mitologie muzyki popularnej*, w której analizuje sposoby, w jakie muzycy kreują swoje działania sceniczne w kategoriach opowieści mitologicznych¹¹.

Na polskim rynku sukcesywnie ukazują się także tomy z cyklu dokumentującego opolskie konferencje naukowe na temat rocka – *Unisono w wielogłosie*¹². W świadomości współczesnej młodzieży gimnazjalnej problem obecności

⁵ *A po co nam rock? Między duszą a ciałem*, red. W.J. Burszta, M. Rychlewski, Warszawa 2003.

⁶ M. Rychlewski, *Rewolucja rocka. Semiotyczne wymiary elektrycznej ekstazy*, Gdańsk 2011.

⁷ J. Kurek, *Rock i romantyzm. Notatki o muzyce i wyobraźni*, Sosnowiec 2011.

⁸ Tenże, *Rock i tożsamość. Notatki o muzyce i wartościach*, Sosnowiec 2014.

⁹ A. Idzikowska-Czubaj, *Rock w PRL-u. O paradoksie współistnienia*, Poznań 2011.

¹⁰ M. Jeziński, *Muzyka popularna jako wehikuł ideologiczny*, Toruń 2011.

¹¹ Tenże, *Mitologie muzyki popularnej*, Toruń 2014; tenże, *Muzyka popularna i jej odbiorcy w poszukiwaniu autorytetu*, Toruń 2017.

¹² Zob. np. *Unisono na pomieszane języki*, t. 1: *O rocku, jego twórcach i dziełach (w 70-lecie Czesława Niemena)*, red. R. Marcinkiewicz, Sosnowiec 2010; *Unisono w wielogłosie*, t. 2: *W kręgu nazw i wartości*, red. R. Marcinkiewicz, Sosnowiec 2011; *Unisono w wielogłosie*, t. 3: *Rock a korespondencja*

muzyki rockowej ujętej w wymiarach takich jak: preferencje muzyczne, percepcja muzyki rockowej oraz wiedza na jej temat badał natomiast Marcin Michalak w pracy *Muzyka rockowa w świadomości i edukacji młodzieży gimnazjalnej*¹³. Z niedawno wydanych publikacji poruszających omawianą problematykę wymienić należy również dwie dwutomowe monografie wieloautorskie, zatytułowane: *Kultura rocka. Twórcy – tematy – motywy*¹⁴ oraz *Kultura rocka 2. Słowo – dźwięk – performance*¹⁵, ponadto pracę Mateusza Torzeckiego poświęconą okładkom albumów, pt. *Okładki płyt: rzecz o wizualnym uniwersum albumów muzycznych*¹⁶, a także książkę Pawła Tańskiego dotyczącą twórczości prekursorów „nowych sytuacji” polskiego rocka¹⁷. Interesującą i w pewnym stopniu inicjującą rodzimą refleksję naukową nad muzyką oraz kulturą metalową jest natomiast publikacja Barbary Major – *Dionizos w glanach. Ekstazyzm muzyki metalowej*¹⁸.

Wciąż pozostaje jednak wiele aspektów nieporuszanych w polskich badaniach nad rockiem i tzw. metalem. Część zjawisk starają się opisać krytycy i dziennikarze muzyczni, jednak kultura rockowa nie jest w Polsce na uprzywilejowanej pozycji. Audycji radiowych poświęconych wyłącznie twórczości rockowej jest niewiele, rynek czasopism jest stosunkowo ubogi i najwięcej działań w tej dziedzinie odnaleźć można w przestrzeni internetowej.

Zdecydowanie więcej uwagi zagadnieniom dotyczącym kultury rockowej i metalowej poświęcono w literaturze anglojęzycznej. Kwestie socjologiczne oraz ideologiczne związane z tym zjawiskiem poruszano bowiem w Wielkiej Brytanii już w latach 70. ubiegłego wieku. Czołowym przedstawicielem badań nad rockiem i muzyką popularną jest angielski socjolog oraz krytyk muzyczny Simon Frith, autor m.in. prac *The Sociology of Rock*¹⁹, *Music for Pleasure: Essays In the Sociology of Pop*²⁰ oraz jedynej jak dotąd przetłumaczonej na

sztuk, red. R. Marcinkiewicz, Sosnowiec 2012; *Unisono w wielogłosie*, t. 4: *Rock a media*, red. R. Marcinkiewicz, Sosnowiec 2013; *Unisono w wielogłosie*, t. 5: *W stronę typologii i terminologii rocka*, red. R. Marcinkiewicz, Sosnowiec 2014.

¹³ M. Michalak, *Muzyka rockowa w świadomości i edukacji młodzieży gimnazjalnej*, Toruń 2011.

¹⁴ *Kultura rocka. Twórcy – tematy – motywy*, red. J. Osiński i in., t. 1 i 2, Toruń 2015.

¹⁵ *Kultura rocka 2. Słowo – dźwięk – performance*, red. J. Osiński i in., t. 1 i 2, Toruń 2016.

¹⁶ M. Torzecki, *Okładki płyt: rzecz o wizualnym uniwersum albumów muzycznych*, Poznań 2015.

¹⁷ P. Tański, *Nowe sytuacje polskiego rocka. Teksty – głosy – interpretacje*, Poznań 2016.

¹⁸ B. Major, *Dionizos w glanach. Ekstazyzm muzyki metalowej*, Kraków 2013. Autorka nakreśliła w swojej pracy stan badań dotyczący muzyki metalowej, zob. s. 32–40. Nie ma zatem potrzeby, aby owe informacje przytaczać w tym miejscu.

¹⁹ S. Frith, *The Sociology of Rock*, London 1979, zmienionej, poszerzonej i wydanej następnie jako *Sound effects: youth, leisure, and the politics of rock*, London 1983.

²⁰ Tenże, *Music for Pleasure: Essays in the Sociology of Pop*, Cambridge 1988.

język polski publikacji zatytułowanej *Sceniczne rytuały. O wartości muzyki popularnej*²¹.

Zjawiskami oscylującymi wokół hard rocka oraz heavy metalu zajmowali się m.in.: Deena Weinstein, autorka publikacji *Heavy Metal: The Music And Its Culture*²², Keith Kahn-Harris²³, Mark LeVine²⁴ czy Robert Walser w pracy, zatytułowanej *Running with the Devil. Power, Gender and Madness in Heavy Metal Music*²⁵. Inni badacze kultury rockowej to Chris Cutler, twórca tekstu *O muzyce popularnej. Pisma teoretyczno-krytyczne*²⁶, Gino Castaldo, autor pracy *Ziemia obiecana. Kultura rocka 1954–1994*²⁷, Steve Turner – analizujący związki rocka z duchowością oraz religią w książce *Głód niebios. Rock & roll. W poszukiwaniu zbawienia*²⁸, a także wielu innych przedstawicieli różnorodnych dziedzin naukowych, którzy niejednokrotnie w swojej działalności zawodowej badali rozmaite zagadnienia związane z rockiem – są to m.in. Paul Hegarty, Martin Halliwell, Motti Regev, Katherine Charlton, Christoph Cox, James Curtis, Allan Moore, John Shepherd, Roy Shuker czy Robert Palmer.

Badania nad rockiem, szczególnie w krajach anglosaskich, od wielu lat cieszą się niesłabnącą popularnością – dodatkowym dowodem potwierdzającym taki stan rzeczy jest funkcjonowanie powstałego w 2014 roku czasopiisma naukowego poświęconego wyłącznie zagadnieniom związanym z kulturą i muzyką rockową – seria „Rock Music Studies”²⁹, a także Międzynarodowego Towarzystwa Badań nad Muzyką Metalową – The International Society for Metal Music Studies³⁰ wraz z pismem „Metal Music Studies”, którego redaktorem jest wieloletni badacz kultury metalu Karl Spracklen z brytyjskiego Uniwersytetu Leeds Beckett.

W kulturze rockowej (oraz metalowej) obecnych jest wiele zjawisk, które wymagają opisu, złożonych opracowań i analiz. Ukazujące się

²¹ Tenże, *Sceniczne rytuały. O wartości muzyki popularnej*, tł. M. Król, Kraków 2011.

²² D. Weinstein, *Heavy Metal: The Music and Its Culture*, New York 2000.

²³ Zob. K. Kahn-Harris, *Extreme Metal: Music and Culture on the Edge*, New York: Berg, 2007.

²⁴ Zob. M. LeVine, *Heavy Metal Islam: Rock, Resistance, and the Struggle for the Soul of Islam*, New York: Three Rivers Press, 2008.

²⁵ R. Walser, *Running with the Devil. Power, Gender and Madness in Heavy Metal Music*, Middletown: Wesleyan University Press, 1993.

²⁶ Ch. Cutler, *O muzyce popularnej. Pisma teoretyczno-krytyczne*, tł. I. Socha, Kraków 1999.

²⁷ G. Castaldo, *Ziemia obiecana. Kultura rocka 1954–1994*, tł. J. Uszyński, Kraków 1997.

²⁸ S. Turner, *Głód niebios. Rock & roll. W poszukiwaniu zbawienia*, tł. T. Bieroń, Kraków 1997.

²⁹ www.tandfonline.com/toc/rms20/1/1 [dostęp: 10.02.2016].

³⁰ Na stronie internetowej The International Society for Metal Music Studies gromadzona jest m.in. obszerna bibliografia publikacji naukowych, popularnonaukowych, biograficznych itd. dotyczących badanej problematyki, www.ucmo.edu/metalstudies/metal_studies_home.html [dostęp: 10.02.2016].

szczególnie często w ubiegłych latach teksty twórców rockowych³¹ o charakterze (auto)biograficznym, będące w niniejszej rozprawie zasadniczym przedmiotem refleksji naukowej, stanowią interesujący obiekt badań – zwłaszcza, choć niewyłącznie – z perspektywy kulturoznawczej oraz literaturoznawczej.

Rozprawa osadzona jest w nurcie rozległej problematyki narracji (auto)biograficznych, w tym przypadku tekstów twórców rockowych, czy ściślej – metalowych. Ze względu na mnogość materiału badawczego (liczniejszego niemal z każdym miesiącem), krytycznej analizie oraz interpretacji poddane zostaną w owej pracy wybrane teksty narracyjne artystów uznawanych przez większość badaczy, krytyków oraz fanów za prekursorów muzyki metalowej³². Jon Wiederhorn i Katherine Turman, autorzy obszernej publikacji dotyczącej metalu, zatytułowanej *Głośno jak diabli. Kompletna historia metalu bez cenzury*³³ w rozdziale *Władcy rzeczywistości: Sabbath, Priest i cała reszta, 1970–1979* – stwierdzają:

Jak ciężkie nie byłyby zespoły takie jak Led Zeppelin, The Stooges i Blue Cheer, to brakowało im mocy i dźwiękowej nieprzepuszczalności metalowych zespołów, które szły ich śladem. Co ważniejsze mogły być mocne i tajemnicze, jednak rzadko łączyły te dwie cechy, no i niemal wcale nie przerażały. Black Sabbath to wszystko zmienił. Zbudowany na fundamencie ciężkich, prostych akordów, temp, które lawirowały między zamulającymi i galopującymi, opartych na bluesie solówek, bardziej wybuchowych niż jakakolwiek rzecz Jeffa Becka lub Erica Claptona, no i śpiewu bardziej przypominającego syrenę alarmową niż ludzki głos – Sabbath natychmiast został znienawidzony przez krytyków i pokochany przez fanów, którzy szukali nowych sposobów na zatrwożenie swoich rodziców [...]³⁴.

W innym miejscu autorzy książki konstatują zaś następująco:

Metallica jest najczęściej określana mianem pionierów thrashowego ruchu i nikt nie podważa jej wkładu. Jednakże, gdyby nie oszałamiające tempa Motörhead, to thrashowe zespoły nie mogłyby sobie postawić poprzeczki [...] wystarczająco wysoko. Dzięki połączeniu

³¹ Pomimo faktu, że w pracy szczególna uwaga zwrócona została na jednostki związane z kulturą metalową, określenia charakteryzujące muzyków w kontekstach genologicznych, tj. „rockowy”, „metalowy” używane będą naprzemiennie – rock (kultura rockowa) jest wszakże w perspektywie diachronicznej zjawiskiem uprzednim (oraz semantycznie szerszym) wobec metalu i jego odmian (kultury metalowej) – obydwa terminy gatunkowe oraz zjawiska pozostają w ściślejszej korelacji.

³² Pytanie o pierwszy zespół oraz konkretnych artystów reprezentujących ściśle gatunek, jakim jest heavy metal pozostaje bez jednoznacznej odpowiedzi. Można jednak bezspornie wskazać jednostki, których działalność wyznaczyła nowe, oryginalne rozwiązania (określane później terminem heavy metal itp.) w muzyce popularnej XX wieku.

³³ Publikacja jest przede wszystkim uporządkowanym tematycznie zbiorem wypowiedzi samych twórców rockowych, m.in. Roba Halforda, Ozzy’ego Osbourne’a czy Alice’a Coopera – interesujące są opinie oraz wskazania muzyków dotyczące pierwszych zespołów heavymetalowych, zob. J. Wiederhorn, K. Turman, *Głośno jak diabli. Kompletna historia metalu bez cenzury*, tł. Ł. Szymański, Poznań 2014, s. 20–23.

³⁴ J. Wiederhorn, K. Turman, *Głośno jak diabli – kompletna historia metalu bez cenzury*, tł. Ł. Szymański, Poznań 2014, s. 43.

szybkości i surowości Motörhead, nastawienia Sex Pistols oraz precyzji i złożoności Judas Priest i Iron Maiden, grupy takie jak Metallica, Slayer, Exodus i Anthrax dały życie scenie diametralnie przeciwnej wszystkiemu temu, co uczyniło komercyjny metal popularnym³⁵.

Black Sabbath oraz wspomniane wyżej zespoły – Motörhead, Judas Priest oraz Iron Maiden – to kolektywy najczęściej wiązane z powstaniem „ciężkiej” odmiany rocka, zwanej do dziś heavy metalem³⁶. W tomie encyklopedii tematycznej PWN poświęconym muzyce odnaleźć można następującą charakterystykę tego gatunku (zjawiska):

Heavy metal [hęwi metəl; ang], styl w muzyce rockowej, wywodzący się z hard rocka i progresywnego rocka lat 60., lecz cechujący się znacznie szybszym rytmem, bardziej dynamiczną instrumentacją i ostro brzmiącymi solami gitarowymi. Zapoczątkowany utworami z płyty zespołu Black Sabbath *Paranoid* (1970). Teksty utworów h.m., dotyczące na ogół odrzucenia stechniczowanego i bezdusznego świata, a w skrajnym wymiarze – powszechnie przyjmowanych norm moralnych, są śpiewane zwykle pełnym głosem w najwyższych rejestrach, aż do histerycznego krzyku. Najślynniejsze zespoły h.m.: Iron Maiden, Judas Priest, Megadeth, Metallica, Motörhead, Van Halen. Odmianami h.m. są: thrash metal (i bliski mu speed metal), zaprezentowany po raz pierwszy na płycie grupy Metallica *Kill'em All* (1983), cechujący się niezwykle szybkim tempem, b. agresywnym, hałaśliwym brzmieniem gitary oraz ostrym i niezrozumiałym śpiewem wokalisty (najślynniejszy zespół – Slayer), black metal, odwołujący się w tekstach do okultyzmu, czarnej magii i niekiedy do praktyk satanistycznych (gł. przedstawiciel – Emperor) i death metal, podejmujący obsesyjnie problematykę przemocy, rozkładu i śmierci (gł. przedstawiciele – Sepultura i Venom)³⁷.

Powyższa definicja, choć posiadająca uproszczenia oraz elementy dyskusyjne (szczególnie egzemplifikacje konkretnych twórców), oddaje jednak w syntetycznym ujęciu ogólny charakter zjawiska.

Przedmiotem badań w niniejszej rozprawie będą zatem przede wszystkim teksty (auto)biograficzne Johna Ozzy'ego Osbourne'a, Tony'ego Iommiego oraz Iana Kilmistera, a zatem muzyków, których traktować można jako „ojców założycieli” oraz swoistych patronów światowej muzyki metalowej. Wymienionych artystów, oprócz uprawianego gatunku muzycznego³⁸, łączy także kraj

³⁵ Tamże, s. 179.

³⁶ Wymienione grupy muzyczne określane są tym mianem przez wielu odbiorców – fanów oraz krytyków, mimo iż artyści wchodzący w skład owych zespołów niejednokrotnie publicznie, często przekornie krytykowali ten termin. Zob. m.in. komentarz Iana Kilmistera na temat definiowania rockowych gatunków: „Tylko rock”, nr 7–8 (107–108), Warszawa 2000, s. 14.

³⁷ Hasło: *heavy metal*, [w:] *Muzyka. Encyklopedia PWN. Kompozytorzy i wykonawcy. Prądy i kierunki. Dzieła*, Warszawa 2007, s. 316.

³⁸ W rozprawie złożone kwestie dotyczące genologii muzyki popularnej (w tym rockowej oraz metalowej) nie są dogłębnie analizowane – poruszone są tylko pewne aspekty tego skomplikowanego zagadnienia. Interesujące i wnikliwie rozważania na ten temat podejmowali już rozmaici badacze. Zob. m.in. S. Frith, *Sceniczne Rytuały...*, s. 102–130; B. Major, *Dionizos w glanach...*, s. 49–53; D. Weinstein, *Heavy Metal...*, s. 6–57; R. Walser, *Running with the Devil...*, s. 1–16; Na wyraźny nieład w rockowej terminologii zwracali uwagę również polscy badacze, zob. m.in. A. Dorobek, *Rock – problemy*,

pochodzenia – Anglia oraz fakt, że wszyscy urodzili się w latach 40. ubiegłego wieku. Na ojczystym gruncie natomiast twórcą będącym członkiem jednego z pierwszych polskich heavymetalowych zespołów, który wydał narrację o charakterze (auto)biograficznym, jest Marek Piekarczyk – wokalista grupy muzycznej TSA do 2018 roku. Analizie poddany zostanie tekst interlokucyjny muzyka wydany przy współpracy z dziennikarzem muzycznym Leszkiem Gnoińskim. Materiał badawczy opracowany w rozprawie stanowić będą również inne, narracyjne teksty kultury rockowej (metalowej) – ilustrujące rozmaite, istotne dla poruszanej w rozprawie problematyki zjawiska.

W pracy wykorzystana została optyka metodologiczna pozostająca w paradygmacie studiów kulturowych. Badania te skoncentrowane są na wszystkim tym, co może podlegać analizom w przestrzeni kultury – nie mają konkretnie sprecyzowanego obiektu, wyraźnej metody i nie są związane z określonym językiem narodowym, jak np. formalizm rosyjski, wykorzystują natomiast „założenia semiotyki, feminizmu, postkolonializmu, dekonstrukcji, psychoanalizy i robią tak [...] ze względu na wyraźny cel polityczny, jakim jest posiadanie realnego wpływu na rzeczywistość społeczną”³⁹. John Storey wskazuje, że przedmiotem badań studiów kulturowych jest kultura rozumiana jako teksty i praktyki życia codziennego, obejmuje ona również kulturę popularną – jest polem sporów i kontrowersji⁴⁰. Podstawowym założeniem badań kulturowych jest fakt, że „rzeczywistość nie jest neutralnym przedmiotem badań, lecz środowiskiem, w którym ludzie tworzą wartości i znaczenia, określające ich sposoby działania”, natomiast główna ich teza akceptowana przez wszystkie nurty i szkoły głosi, iż „znaczenie jest konstruowane społecznie”⁴¹.

Storey dostrzegł również, że „muzyka popularna w związku z jej znaczeniem kulturowym i ekonomicznym, znalazła się w centrum zainteresowań studiów kulturowych”⁴². Rock nie ogranicza się jednak ani do samego tekstu utworu, ani wyłącznie do muzyki – jest zjawiskiem wielokodowym, w jego obrębie nietrudno dostrzec triadę: dźwięk – słowo – obraz. Komunikat rockowy jest, jak wskazuje Marcin Rychlewski, „semantyczno-stylistycznym korelatem następujących elementów: muzyczno-dźwiękowego, słowno-tekstowego, ikoniczno-okładkowego oraz ikoniczno-scenicznego”⁴³.

sylwetki, konteksty. Szkice z estetyki i socjologii rocka, Bydgoszcz 2001, s. 69–76; Marcin Rychlewski podjął się m.in. próby wyszczególnienia konkretnych nurtów w obrębie art rocka, zob. M. Rychlewski, *Rewolucja rocka. Semiotyczne wymiary elektrycznej ekstazy*, Gdańsk 2011, s. 103–108.

³⁹ A. Burzyńska, M.P. Markowski, *Teorie literatury XX wieku. Podręcznik*, Kraków 2006, s. 521.

⁴⁰ J. Storey, *Studia kulturowe i badania kultury popularnej*, tł. J. Barański, Kraków 2003, s. 10.

⁴¹ A. Burzyńska i M.P. Markowski, *Teorie literatury XX wieku...*, s. 524–525.

⁴² J. Storey, *Studia kulturowe...*, s. 89.

⁴³ M. Rychlewski, *Rewolucja rocka. Semiotyczne wymiary elektrycznej ekstazy...*, s. 28.

W rozprawie wykorzystane zostaną również postulaty poetyki kultury, według której literatury „nie da się oddzielić od kultury [...] arcydzieła od tekstów marginalnych lub marginalizowanych, a tekstów literackich od innych praktyk kulturowych”⁴⁴. Badaczy reprezentujących to podejście interesowała „wielostronna wymiana między tekstem a kontekstem, czy szerzej: między autorami rozmaitych tekstów”⁴⁵.

Wybrane narracyjne teksty twórców rockowych o charakterze (auto)biograficznym analizowane są przy użyciu narzędzi teorii literatury. Szczególnie pomocne okazało się w tym miejscu zaplecze teoretyczne oraz metodologiczne dotyczące badań literackich autobiografii, tekstów interlokucyjnych, pamiętników mówionych, a zatem szeroko pojętych wypowiedzi zaliczanych do literatury dokumentu osobistego. Do badań współczesnych narracji (auto)biograficznych artystów rockowych wykorzystane zostały narzędzia literaturoznawcze, wypracowane przez badaczy zajmujących się rozległą problematyką autobiografizmu. Wymienić tu należy takie postaci jak: Philippe Lejeune, Georges Gusdorf, Janet Verner Gunn, Louis A. Renza, Jean Starobinski, Michel Beaujour, John Sturrock oraz – na rodzimym gruncie – Małgorzatę Czermińską, Reginę Lubas-Bartoszyńską, Michała Głowińskiego, Jacka Leociaka, Kazimierza Maciąga, Pawła Rodaka czy Aleksandra Głowczewskiego. Szczególnie istotną teorią w kontekście prowadzonych w rozprawie badań okazała się koncepcja „autobiograficznego trójkąta”, opracowana przez wspomnianą już wyżej Małgorzatę Czermińską.

Rozprawa, poza niniejszym wprowadzeniem, składa się z trzech rozdziałów oraz zakończenia. W pierwszym rozdziale opisane zostały węzłowe kwestie teoretyczne oraz terminologiczne dotyczące badań (auto)biograficznych narracji transmedialnych. W ramach kolejnych podrozdziałów prezentowane są wybrane perspektywy badawcze, aspekty związane z poetyką autobiografii twórców rockowych, a także analizy konkretnych tekstów kultury o charakterze (auto)biograficznym (współ)autorstwa anglosaskich muzyków uznawanych za prekursorów heavy metalu. W rozdziale drugim przedstawiony jest polski kontekst poruszanej tu problematyki badawczej. Przedmiot badań stanowią zatem wybrane teksty interlokucyjne polskich muzyków rockowych. Rozdział trzeci koncentruje się na zagadnieniach związanych z różnymi platformami medialnymi, kreującymi transmedialne opowieści twórców rockowych. Dokonane zostały przekrojowe analizy wybranych tekstów utworów muzycznych, wideoklipów, okładek (elementów ikonografii), występów scenicznych oraz komunikatów tworzonych przez odbiorców – miłośników rocka. Rozprawę zamykają uwagi podsumowujące wcześniejsze obserwacje, a także nakreślenie dalszych perspektyw badawczych związanych z podjętą problematyką.

⁴⁴ M.P. Markowski, *historyzm*, [w:] A. Burzyńska, M.P. Markowski, *Teorie literatury XX wieku...*, s. 510.

⁴⁵ Tamże.

1 O (auto)biograficznych narracjach transmedialnych na przykładzie twórców anglosaskich

Nie mamy innego sposobu opisanie „przeżytego czasu” jak tylko w formie narracji.

Jerome Bruner¹

W nieskończonej niemal ilości form opowiadanie obecne jest we wszystkich czasach, wszystkich miejscach, wszystkich społeczeństwach.

Roland Barthes²

Autobiografię zazwyczaj pisze ktoś, kto uważa, że jego życie jest naprawdę zajmujące. Nie uważam, żeby moje życie było w jakikolwiek sposób zajmujące, jednak okazja do wydania drukiem kilku poglądów o tym i owym nie zdarza się co dzień.

Frank Zappa³

W ciągu ubiegłych kilkunastu lat zaobserwować można proceder masowego wręcz wydawania rozmaitych narracji o charakterze (auto)biograficznym przez popularne osoby reprezentujące rozmaite dziedziny życia – sportowców, aktorów, kucharzy, dziennikarzy, celebrytów czy muzyków. Szczególnie w przypadku tych ostatnich autobiografie należałoby traktować jako jeden z wielu elementów wykorzystywanych w procesie autokreacji własnego wizerunku. Owe narracje stanowią kolejny komponent transmedialnej opowieści – uzupełnienie historii i w wielu przypadkach utrwalenie swoistej legendy danego twórcy. W kilku tylko ostatnich latach na rynku wydawniczym ukazały się autobiografie m.in. piosenkarza Johnny’ego Casha⁴, gitarzysty The Rolling

¹ J. Bruner, *Życie jako narracja*, „Kwartalnik Pedagogiczny” 1992, nr 2, s. 4.

² R. Barthes, *Wstęp do analizy strukturalnej opowiadań*, tł. W. Błońska, „Pamiętnik Literacki” 1968, nr 4, s. 327.

³ F. Zappa, P. Occhiogrosso, *Frank Zappa. Takiego mnie nie znacie*, tł. R. Sudół, Warszawa 1996, s. 3.

⁴ J. Cash, *CASH. Autobiografia*, tł. A. Pluszka, Wołowiec 2014.

Stones – Keitha Richardsa⁵, lidera Motörhead – Iana Lemmy’ego Kilmistera⁶, Tony’ego Iommiego⁷ i Johna Ozzy’ego Osbourne’a⁸ z grupy muzycznej Black Sabbath, frontmana Sex Pistols – Johna Lydona⁹, wokalisty Aerosmith – Stevena Tylera¹⁰, Erica Claptona¹¹ oraz wielu innych twórców, którzy zapisali się w historii muzyki rockowej.

Na polskim rynku wydawniczym, wśród coraz liczniej ukazujących się publikacji muzyków o charakterze (auto)biograficznym, dominują tzw. teksty interlokucyjne. Są to przede wszystkim książki, których współautorem jest redaktor Rafał Księżyk – *Desperado* (tekst powstały w wyniku konwersacji z jazzmanem Tomaszem Stańko)¹², *Kryzys w Babilonie* (wraz z wokalistą m.in. grupy Brygada Kryzys – Robertem Brylewskim)¹³, *ADHD* (wraz z liderem grupy Tymon & Transistors – Tymonem Tymańskim)¹⁴, *Idę tam, gdzie idę* (zapis rozmowy z liderem grupy Kult – Kazimierzem Staszewskim)¹⁵; ponadto tekst Romana Kostrzewskiego i Mateusza Żyły zatytułowany *Głos z ciemności*¹⁶; *Spowiedź Heretyka. Sacrum profanum*, którego współautorami są Krzysztof Azarewicz, Piotr Weltrowski oraz główny bohater książki Adam Nergal Darski¹⁷, a także tekst interlokucyjny Leszka Gnoińskiego pt. *Zwierzenia Kontestatora*¹⁸, powstały w wyniku konwersacji dziennikarza z wokalistą formacji muzycznej TSA – Markiem Piekarczykiem. W kontekście niniejszej pracy, koncentrującej się wokół narracji (współ)tworzonych przez reprezentantów kultury rockowej (oraz metalowej), szczególnie interesujące okazały się dwie ostatnie z wyżej wymienionych publikacji i to one zostały poddane analizie w drugim rozdziale tej książki.

⁵ K. Richards, J. Fox, *Życie. Autobiografia*, tł. M. Bugajska, Inowrocław 2011.

⁶ I. Kilmister, J. Garza, *Lemmy – Biała gorączka. Autobiografia*, tł. J. Szubrycht, Poznań 2007.

⁷ T. Iommi, T.J. Lammers, *Iron Man. Moja podróż przez niebo i piekło z Black Sabbath*, tł. M. Mejs, Poznań 2013.

⁸ O. Osbourne, Ch. Ayres, *Ja, Ozzy. Autobiografia*, tł. D. Kopociński, Czerwonak 2014.

⁹ J. Lydon, *Gniew jest energią. Moje życie bez cenzury*, tł. W. Weiss, Czerwonak 2015.

¹⁰ S. Tyler, D. Dalton, *Wkurza was hałas w mojej głowie? Rockowe wspomnienia*, tł. P. Gołębiowski, Warszawa 2013.

¹¹ E. Clapton, *Clapton. Autobiografia*, tł. J. Rybski, Wrocław 2009.

¹² T. Stańko, R. Księżyk, *Desperado. Autobiografia*, Kraków 2012.

¹³ R. Brylewski, R. Księżyk, *Kryzys w Babilonie. Autobiografia*, Kraków 2012.

¹⁴ T. Tymański, R. Księżyk, *ADHD*, Kraków 2013.

¹⁵ K. Staszewski, R. Księżyk, *Idę tam, gdzie idę. Autobiografia*, Warszawa 2015.

¹⁶ R. Kostrzewski, M. Żyła, *Roman Kostrzewski. Głos z ciemności*, Kraków 2016.

¹⁷ A. Darski, K. Azarewicz, P. Weltrowski, *Spowiedź heretyka. Sacrum profanum*, Warszawa 2012.

¹⁸ M. Piekarczyk, L. Gnoiński, *Zwierzenia Kontestatora*, Kraków 2014.

Aby przeczytać dalej...

Zapraszamy do księgarni!